

АБДУЛЛА ҚОДИРИЙИЖОДИ: ТАҲЛИЛ ВА ТАВСИФ

Doç.Dr.Urak LAFASAOV*

АННОТАЦИЯ

Ушбу мақолада буюк ўзбек ёзувчиси Абдулла Қодирий ижодининг ўрганилиши ва ушбу масалага нисбатан турли олимларнинг муносабатлари ёритиб берилган. Адиб асарларининг қардош ва хорижий тилларга таржима қилиниши, улардаги мавжуд нуқсонлар изоҳланган. Олим Матёқуб Қўшжоновнинг ёзувчига берган баҳоси, романлари юзасидан билдирган илмий қарашлари шарҳланган. Абдулла Қодирийнинг халқ оғзаки ижоди далилларидан моҳирона фойдаланган ҳолда оҳорий ўзбек романларини яратиб миллий романчилик мактабига асос солганлиги баён қилинган. Ўзбек адабиётининг бадиийлиги, тилимизнинг бой заҳира қатлами, миллатимизга хос иймон-этиқод, тўғрисўзлик, ватанпарварлик, инсонпарварлик, ғурур ва шиддаткорлик каби хусусиятлар таҳлил қилинган.

Таянч Иборалар: Абдулла Қодирий ижоди, қардош ва хорижий тиллар, таржима,

SUMMARY

The paper deals with the issues of studying the prominent uzbek writer Abdulla Kodiri's works and other scholars analysis of his works. It analyzes the translations of his works into foreign languages and mistakes in these ones.

Uzbek scholar MatyakubKushchanov's scientific views were commented on the paper, as well as his evaluation of the works of prominent writer. Also, there is an interpretation of the idea how the writer skilfully used the elements of verbal folk art in his original novels. The paper considers literal peculiarities of uzbek literature, rich uzbek vocabulary resources, national peculiarity of writer's characters, their faith kindness and purity, humanism and patriotism, proud of their Motherland.

Keywords: Works of Abdulla Kodiri, foreign languages translation scientific idea, verbal folk art

Буюк ўзбек ёзувчиси Абдулла Қодирийнинг ижодини ўрганиш XX асрнинг 20-йилларидан бошланди. Мазкур жараёнга хассос ўзбек адибининг ноёб талантига қойил қолиш ва унга тан бериш мақсадида эмас, балки бу улғу инсонни, истеъдодли ёзувчини бадном қилиш ниятида қўл урилди (Шевурдин ва Хусайн, м.). Мазкур кимсалар ўзларининг қора ниятларига ҳам эришдилар. Халқимиз таъбири билан айтганда, ҳақиқат эгилади, букилади, лекин синмайди. Қизил империянинг доҳийларидан бири Сталин вафотидан кейинқатагон қурбонларининг номи ва асарлари оқлана бошлади. Шундан сўнггина ўзбек адабиётшунослари Абдулла Қодирий ижоди ҳақида илиқ фикрларни айтишга журъат эта олдилар (Султон, 1956). Ёзувчининг асарлари қайта чоп этила бошланди, аммо улардагимиллат равнақи учун ўзаро жипсликка ва миллий мустақилликка чорловчи жойлари олиб ташланган эди. **“Ўткан кунлар”**, **“Меҳробдан чаён”** тарихий романлари ва **“Обид кетмон”** қиссасининг рус тилига, қардош ва хорижий халқлар тилларига таржима қилиниши билан Абдулла Қодирий ихлосмандларининг доираси кенгайди. Ўз навбатида адибнинг ижодига

* Taşkent Devlet Şarkşınaslık Enstitüsü, Özbek Dili ve Edebiyatı, lafas63@mail.ru

қизиқиш яна ҳам ортиб борди (Мирзаев, 1977:5). Лекин ачинарлиси шу эдики, бу таржима-лардаёзувчининг миллатпарварлик руҳида куюнчаклик билан ёзган шоҳ сатрлари ўз аксини топмади. Шўро даври ўзбек олимлари томонидан Абдулла Қодирий ижоди ва асарларининг кўп жиҳатларига муносабат билдирилди ва ўрганилди. Кўпгина олимлар М.Қўшжонов, Л.Қаюмов, Ҳ.Абдусаматов, С.Мирвалиев, А.Алиев, Б.Имомов, У.Норматов, А.Қулжонов, Ш.Турдиев, Ф.Насриддинов ва бошқа адабиётшуносларнинг адиб ижодига бағишланган мақолалари, рисоалари юзага келди (Мирзаев, 1977:5). Мазкур илмий тадқиқотлар қайси даврда ва ким томонидан ёзилганлигига кўра ҳам кескин фарқланади. Мустақилликдан сўнг адибнинг асарлари муаллиф ёзган асл нусхага мос ҳолда тўлиқ шаклда нашр этилди. Унинг асарлари ҳақидаги янгича илмий таҳлиллар Матёқуб Қўшжонов, Охунжон Собиров, Ҳабибулла Қодирий, Илҳом Ғаниев, Умарали Норматов, Собир Мирвалиев ва Баҳодир Карим каби адабиётшунослар томонидан баён қилинди.

Ўзбек деганда ҳаёлимда биринчи галда Абдулла Қодирий сиймоси гавдаланади. Шу боисдан бўлса керак, унинг асарларида соф ўзбек ҳаёти, ўзбек руҳи, унинг маънавияти ўз ифодасини топган (Қўшжонов, 1994: 3) Бу хассос ёзувчимизга Матёқуб Қўшжонов томонидан берилган энг муносиб таъриф эди. Адабиётшунос олим ўзининг мўъжазгина рисоласида Абдулла Қодирийнинг **“Ўткан кунлар”**, яъни илк романидаги характер яратиш, сирли баён қилиш, қаҳрамонни оғир вазиятга солиш, тугунлар бирлиги, кескин (перепетия) ўзгариш, тескари ўзгариш, совуққонлик билан кузатиш, ўзгача йўл тутиш, тугунларни эстетик ва реалистик, антитеза йўли билан ечиш, инсоний гўзаллик, зиддият туғдирувчи кучлар, тасвир ихчамлиги, психологик картина, оғир вазиятлар ва воқеалар ривожини тайёрлаш, ғоявий бирлик, алангалар исканжасига олиш ва ишонарли тасвир маҳоратини далиллар асосида очиб берган. Матёқуб Қўшжонов ёзувчининг иккинчи романи **“Меҳробдан чаён”** ҳақида фикр билдирар экан, мазкур асарнинг **“Ўткан кунлар”** романидан фарқли жиҳатларини очишга астойдил киришади. Роман қаҳрамонларнинг характерига мос бўлган ажойиб сарлавҳани шакллантирди: **“Йигитларнинг сараси, гулларнинг раъноси”** (Қўшжонов, 1994: 70). Адабиётшуносуш бу асарнинг биринчи романидан сўнг ёзувчига нисбатан отилган маломат тошларига жавоб тарзида ёзилганлигини кенг қамровда изоҳлаб берди. Адибнинг ҳаётий мантиқ асосида қаҳрамонларига мос, айрича характерларни, ўзгача жиҳатларни излаб топганлигини шарҳлайди (Қўшжонов, 1994: 70) Жумладан, Солиҳ Маҳдумдаги зикналик, Анвардаги ўта камтарлик, Раънодаги шаддодлик, Нигор ойимдаги муросасозлик ва бошқалар. Бунинг натижасида ёзувчи маълум бир тимсол (образ) воситасида конфликт тугунини яратганлигини айтади, бундай шахсларга Солиҳ Маҳдум, Абдурахмон домлаларни мисол келтириш мумкин (Қўшжонов, 1994: 71-73) лигини баён қилади. Ёзувчининг китобхонга ҳавола қилган кейинги тугуни Қўқон хонлиги давридаги сарой аҳли, хусусан Худоёрхоннинг хотин-қизларга муносабатидир (Қўшжонов, 1994: 78) деб ёрқинлаштиради адабиётшунос. Адиб ҳаётнинг бу томонини тўлароқ кўрсатиш учун танланган Гулшанбону образи орқали хон саройи ва ҳарам билан (Қўшжонов, 1994: 79) таништиради ва шу тасвирнинг ўзи ҳам қўйилган мақсадни очиб беришга хизмат қилган. Шундан сўнг жасоратли ва

дадил қиз Раъно образи эркак либосини кийиб, ўз ҳақ-ҳуқуқи учун курашган, ҳатто ватанни ҳимоя қилган, халқ манфаати йўлида от миниб қилич тортган ва қаҳрамонлик кўрсатган (Қўшжонов, 1994: 88) аёлларимизнинг тимсолларидан руҳланиб яратилганлиги таъкидланган. Ёзувчи бу романида ҳам воқеаларнинг кутилмаган, кескин бурилишларидан фойдаланган. У кескин вазиятларни юзага келтиради, қаҳрамонларнинг ҳаётини таҳликада қолдиради. Адиб оғир вазиятлар орқали образларнинг асосий хислат ва қирраларини босқичма-босқич очиб боради. Қодирий ўз романида натуралистик деталларни ҳам ишлатганлиги баён қилинади. Адабиётшунос ёзувчи ишлатган кескин бурилишларга икки жиҳатдан баҳо берган. Бу ҳолат бир томондан *халқ оғзаки ижодининг таъсири* бўлса, иккинчи томондан Абдулла Қодирийга хос *ижодий приём* эканлиги айтилган (Қўшжонов, 1994: 96). Мустақилликдан сўнг адиб ижодини ўрганишга қизиқиш ортиб борди ва ёзувчининг иккинчи романи поэтикаси ҳақида номзодлик иши ҳимоя қилинди (Қаҳрамонов, 2000). Ўрни келганда шуни айтиш жоизки, Абдулла Қодирий **халқ оғзаки ижодидаги далиллардан** моҳирона фойдалангани учун **охорий ўзбек романларини** яратиб **миллий романчилик мактабига** асос солди. Акс ҳолда у ҳам бошқа Шарқ романнавис адиблари каби Фарб адабиётига ўхшатма асар яратган бўлар эди. Матёқуб Қўшжонов “Меҳробдан чаён” романини таҳлил қилар экан, ёзувчининг илмоқли образлар, боғловчи воқеалардан фойдаланганлигини эътироф этади (Қўшжонов, 1994: 96-97). Асардаги бошқа ҳар бир образ бош қаҳрамонларга тегишли баъзи маълумотларни бир-бирига боғлаш, айрим жойларда бош қаҳрамонлар характерини типиклаштиришда ёрдамчи вазифаларни бажарганлигини тавсифлайди. Айниқса бу ҳолатлар Қобилбой ва унинг дўстлари, Сафар бўзчи, канизак Нозик, хоннинг қизиқчилари тимсолларида мужассамлиги айтиб ўтилган. Адабиётшунос олим асар охиридаги эпилóg ечимдаги юксак маънони ифодалаганлигини қайд этади (Қўшжонов, 1994: 113). Олим ҳар икки романнинг фожиали якуни, Анварнинг исёнкор эмас, балки мурасасозлигини очар экан, ўзбегимга хос яна бир янги қиёфа акс этганлигини таъкидлайди. Матёқуб Қўшжонов адиб маънавиятининг мустақилликка хизмат қилишини шарҳлар экан, романдаги миллийлик, миллий руҳнинг акс этиши Абдулла Қодирийга хос фазилат эканлигини очиб беради (Қўшжонов, 1994: 114). Бу буюк фазилат замирида шарқона ўзбек руҳияти барқ уриб турганлигини кашф этилган. Адиб одамийликнинг юксак маданият талабидан келиб чиқадиган ақидаларига асосланган ҳолда ўзбекни, яъни **ўқузбек (азбек)** ни том маънодаги **ўзбек** қилиб тасвирлаганлиги таҳсинга лойиқдир. Хассос санъаткор яратган образлар ўзбекларни ярим аср давомида **“саводсиз, маданиятсиз”** деган **“оғ”**ларнинг фикрларини ер билан яқсон қилган эди. Бунга чидай олмаганмиллатчи шовинистлар ўз мақолаларида Абдулла Қодирийни кескин танқид остига олдилар. Бу шовинистик муносабатдан қатъий назар Абдулла Қодирий ижодида шарқ руҳи, ўзбек руҳи барқ уриб турар эди (Қўшжонов, 1994: 114). Адиб асарларида ижод қилинган барча образлар мукамал даражада ишланган. Ёзувчи халқимизнинг илғор вакиллари образларини яратар экан, уларнинг маданий савиясига, ахлоқий сифатларига диққатини қаратди. У асарларига фақат ўзбекларгагина хос миллий сўзлашув нутқини олиб кирди. Унда ўзбекона юксак маданият ўз аксини топган, табақаланиш юқори даражага етган жамиятда ҳам ўзбекларнинг муомала маданияти ўзгармаган ва ҳамма учун бир

хил тарзда жаранлагандир. Ёзувчи халқ оғзаки ижоди, мумтоз адабиётимиз ва жаҳон адабиётини яхши ўргангани боис образ яратишда ўзбекона услубни топди. Энг муҳими ўзбекни ўзбек қилиб кўрсатди (Қўшжонов, 1994: 115). Адиб ўз асарлари қаҳрамонларига ном танлар экан, уларнинг исми жисмига мос шаклда воқеалар тизимига сингдириб юборди. Уларнинг сурат ва сийратида миллий маданият барқ уриб туради. Бу ҳолат ота-она ва фарзандлар ўртасидаги маданиятли муносабатда ёрқин намоён бўлган. Бу билан Абдулла Қодирий мустамлакачиларнинг ҳар хил асоссиз ва сохта даъволарига қаҳшатқич зарба берди. Бундан эсанкираган М.Швердин **“За партию”** журналининг 3-сонида **“Первый узбекский роман”** (Қўшжонов, 1994: 116) мақоласини эълон қилди. Шундан сўнг Абдулла Қодирийни қораловчи ғаламисларга йўл очилиб, турли тухмат ва бўҳтонлардан иборат мақола ҳамда китоблар пайдо бўлди. Халқимиз таъбири билан айтганда мевали дарахтга ҳар доим тош отилаверади. Шу боис улар қанча чирансалар ҳам адибнинг номини ва асарларини бадном қила олмадилар. Ёзувчининг асарларида драматик ўринлар бисёрдир. Қодирий асарларида воқеаларнинг янада ёрқинроқ тус олишига мактублар катта ёрдам бергандир. Мактубларнинг ўзига хос хусусиятлари бўйича ўзбек тилшунослигида номзодлик диссертацияси (Чориева, 2006) ҳимоя қилинди. Мазкур хатлар эса ўша даврдаги зиёлиларнинг савияси ва билим даражасини тасдиқловчи асос бўлиб хизмат қилади. Ёзувчи романларидаги қаҳрамонлари нутқида ўзбекона муомала маданиятининг икки шакли, яъни имо-ишорали нигоҳ ва жозибали мисралардан унумли фойдаланган. Адиб ўша давр Қизил империя мафкурасига қарама-қарши тарзда ҳақиқат мезони бўлган умуминсонийлик мафкураси (Қўшжонов, 1994: 120) ни китобхоннинг эътиборига ҳавола қилди. Умумбашарий мафкура, яъни миллат ҳамда табақалар орасидаги бағрикенглик туркий халқларда қадимдан мавжуд бўлган. Бунинг исботини қаҳрамонлик эпосларидан, халқ оғзаки ижодига оид асарлардан топишимиз мумкин. Мумтоз адабиётимизда эса Алишер Навоий асарларида олий мақомда тасвирланган. Шу боис Абдулла Қодирий ижод қилган миллий қаҳрамон-ларининг руҳий юксаклигини Алишер Навоий “Хамса”сида қаҳрамонлари руҳий оламига қиёслаш ўринли бўлар эди (Қўшжонов, 1994: 121). Икки улуғ аллома қайта умр бағишлаган ўзбекларгагина хос миллий мафкура мустақилликнинг пойдевори эди. Мазкур мафкура мустақилликка бориш йўлимизни ёритган йўлчи юлдуз бўлди. Бу ҳақиқат ҳаётимизда ўз аксини топди ва ушбу мафкура мустақил давлатимизнинг бош сиёсатига айланди.

Абдулла Қодирий романлари ўзбек адабиётини бадиийлик жиҳатдан юқори чўққига олиб чиқди. Бу шунчалик оғир ва машаққатли йўлки, ҳали бирор ўзбек ёзувчисига ҳали насиб қилган эмас. Чунки бу Аллоҳ томонидан Абдулла Қодирийгагина берилган неъматдир. У ўз идеалларини юксак бадиий шаклда ифода қила олган ёзувчи (Қўшжонов, 1994: 122) дир. Адиб битган ҳар бир сатр бадиий жозобага эга. Улардан миллий тилнинг бадиий қудрати уфуриб туради. Сўз устаси узоқ қидириб, ўйлаб, мушоҳада юритиб топган ифодалар оҳанграбоси китобхонни мафтун қилиб сеҳрлайди ва ўз измига солади. Ирмоқлар сойларга тушиб катта дарёга айланади, жўшқин сойлардан ташкил топган бу азим дарё ўзининг дастлабки ирмоқлик пайтларига сира ўхшамайди; таги – қудратли оқим,

сатҳи – сокин (Қўшжонов, 1994: 122). Мазкур ҳолат асар тугагандан сўнг ҳам бир қанча вақт китобхонни тарк этмайди, унинг ўй-фикрини банд этиб тураверади.

Қодирий асарларидаги сеҳрли жозибанинг омилларидан бири унинг тилидир (Қўшжонов, 1994: 123). Адиб ўзи асар ёзиш учун пойдевор бўладиган манба қидирган пайтда ўзбек халқига тегишли бўлган жозибадор, маданий ва гўзал тил шаклини ҳам излади. Манбани халқ оғзаки ижодидан топган бўлса, бундай тил шаклини адабий тилимизга асос бўлган учала лаҳжаларимиз ва уларнинг захираси ҳисобланган шеваларимиздан излади ва топишга муяссар бўлди. Шу аснода барча шеваларимиз адабий тил учун битмас-туганмас хазина эканлигига амин бўлган ҳолда буни амалда исботлади. Аслида шева мулки ҳисобланган жуда лексик бирликларимизни адабий тилимизга олиб кирди. Ҳолбуки адабий тилда уларнинг ўрни бўш эди, ана шу бўшлиқни тўлдиришда ҳам Абдулла Қодирийнинг хизмати беқиёсдир. Ундаги сўз танлаш жараёни худди рассом сурат учун ранг танлаш мисоли ёрқин акс этган. Буни адибнинг асарларини ўқиётган пайтда ҳис қиласиз. Ёзувчи ўзбекона содда сўзлашув тарзини романларига олиб кириб, асарлари тилининг жонли ва ҳаётлигини таъминлади. Бу ўз-ўзидан бўлгани йўқ, чунки адибнинг ўзи халқ орасида юриб устачилик, яъни уйларнинг томини ёпиш билан шуғулланди. Кейин маҳалласидаги ташландиқ ерни тозалаб, унга жон бағишлаб боғ яратди. Оддий инсонлар билан яқин муносабат, жисмоний меҳнатдан роҳатланиш ҳиссида тиниқлашган ақл ана шундай бадиий жиҳатдан мукамал, китобхонни ўзига ром этадиган асарларнинг яратилишига замин бўлди.

Абдулла Қодирий ижод масъулиятини чуқур англаган ёзувчи (Қўшжонов, 1994: 124). дир. Адиб ўта даражада синчков ва ҳақиқатни илоҳий даражада англаган шахс эди. У Қўқон ва Марғилонга борган пайтида асарда тасвирланиши зарур бўлган жойлар, кўчалар ва уйларнинг қурилиш шаклини ўз кўзи билан кўрди, аниқлик учун зарур ўринларда масофасини ўзи одимлаб ўлчаб чиқди. Ҳаётий далилларни шахсан ўзи гувоҳлар иштирокида текшириб, ростлигига амин бўлганидан сўнггина ундан фойдаланган. Ўз навбатида яратмоқчи бўлган образларининг прототипларини учратиши асосида шу шахслар асосида турмушда ҳаёт кечириши мумкин инсонлар тимсолларини жонлантирган.

Исломи динига оид манбаларга асосланадиган бўлсак, пайғамбаримиз Муҳаммад (с.а.в.) оғир табиатли, вазмин, ўта мулоҳазали, фикри теран инсон бўлганлар. Ул зот инсонларнинг гултожи, улуғликда инсонлар орасидаги такрорланмайдигани ва беқиёсидир. Аллоҳ мазкур хислатлардан кимгадир озгина юқтирган бўлса, ул инсон ҳам расули акрамнинг баъзи сифатларини ўзида мужассам этган шахс ҳисобланади. АбдуллаҚодирийни ҳам ақл ва мулоҳаза бобида ана шундай кишилар сирасига қўшсак адашмаган бўламиз. Абдулла Қодирий табиатан оғир, вазмин, ҳар бир ишга чуқур мулоҳаза билан қарайдиган одам бўлган (Қўшжонов, 1994: 124). Адиб яхши ва маданиятли оилада тарбия олган, мактаб, мадраса таълимини кўрган, бундан ташқари Адабиёт институтида замонавий таълимдан баҳраманд бўлган инсондир. Абдулла Қодирий ўз навбатида исломий фарзларни қўлдан келганча бажарган ва амал қилган киши эди. Шу сабабдан ўзи ёзган ҳаётий ҳодисалар инсонлар учун фойдали эканлигини чин дилдан ҳис қилган ва уларнинг ҳар жиҳатдан асосли ҳамда

тўғрилигига амин бўлган. Уни айблашга ҳаракат қилиб танқид қилган мунаққид Сотти Хусайннинг асоссиз даъволарига ҳам босиқлик билан унга хайрихоҳлик шаклида жавоб берган, нотўғри далилларини ҳам ниҳоятда эҳтиёткорлик билан шарҳлаган. Айрим ўринларда Сотти Хусайннинг камчиликларини унинг “ёшлигига, тажрибасизлигига ҳавола” қилади (Қўшжонов, 1994: 124). Бундан шу нарсани кўриш мумкинки, адиб ўзига ва асарларига қилинган таҳдидга нисбатан ҳам улуғворлик, олижаноблик мезонлар асосида муносабат билдирган ҳолда ўзи битган бетакрор санъат намуналарига ишонч ва мустаҳкам эътиқод билан қараган.

Абдулла Қодирий ниҳоятда эҳтиросли адиб бўлган (Қўшжонов, 1994: 124). Агар у киши шундай хислатга эга шахс бўлмаганда воқеаларни бу даражада жозибали ва таъсирли баён қила олмаган бўлар эдилар. Бу истеъдод Қодирийга Аллоҳ томонидан юқтирилган, у эса ҳар бир сўзга ўзининг қалб кўрини кўшган ҳолда битган. Шу боис адиб бирор воқеани ижод қилар экан, зарур бўлса ўзи кулган, кези келганда эса ўзи йиғлаган. Ёзганларидан ўз таъсирлана олган ёзувчигина бошқаларнинг руҳиятини жунбушга келтира олади. Бу ҳолат Абдулла Қодирийнинг имон-эътиқодли, тўғрисўз, инсонпарвар ва ватанпарвар инсонлигидан далолат беради. Адибнинг барча шахсий фазилатлари мустақил ватанимиз ёшларига ўрнак бўла олади. Барча ёшларимиз улуғ ва беназир адибимиз Абдулла Қодирийдек Ватан учун ўз жонидан кеча оладиган, имон-эътиқодли, тўғрисўз, инсопарвар ва болажон бўлишлари лозим. Шундагина улар мустақил юртимизга лойиқ фарзанд бўла оладилар.

Абдулла Қодирий ўз романлари билан ўзбек миллий романчилигига асос солди. Унинг романлари Ўрта Осиёда мазкур жанрнинг илк ва мукаммал намуналари бўлди. Шу боис қардош халқларнинг ёзувчиларидан кўпчилиги Абдулла Қодирийни ўзларига устоз деб биладилар. Қозоқ ёзувчиси Мухтор Аvezов, туркман адиблари Берди Кербобоев, Хидир Деряев, тожик ёзувчиси Жалол Икромийларнинг улуғ ўзбек романаписи ҳақида илиқ фикрлари бор. Абдулла Қодирий ўзбек ёзувчиларидан Саид Аҳмад, Шухрат, Мирмуҳсин, Мирзакалон Исмоилий, Одил Ёкубов, Пиримкул Қодировва Тоҳир Малик каби қалам соҳибларига ҳам ғойибона устоз саналади.

Абдулла Қодирий ўз даврида ҳажвий асарлар ёзиш бўйича қирол даражасига эришгандир. Ўзбек адабиётида Ғафур Ғулом, Абдулла Қаҳҳор ва Саид Аҳмадлар ундан ўрганиб шу соҳада қалам тебратишган. Улар адиб тамал тошини қўйган юксак даражадаги сатира ва фелъетонларидан баҳра олиб мазкур жанрни ривожлантирдилар.

Абдулла Қодирий ижод қилган образлар китобхонни ўзига ром қилади. Ёзувчи ижод қилган образлар катта-кичиклигидан қатъий назар ишонарли тарзда яратилган. Адиб инсон феъл-атворида мавжуд барча жиҳатларни қамраб олишга ҳаракат қилган ва бунинг учун эса ҳеч ҳам эринмасдан меҳнат қилган.

Абдулла Қодирийни халқ маиший ҳаётини яхши биладиган санъаткор (Қўшжонов, 1994: 131) бўлгани боис, миллатимизга ва руҳиятига алоқадор жуда майда урф-одатларнинг икир-чикиригача баён қилишга ҳаракат қилган ва буни уддалаган. Адиб ўша урф-одатларнинг миллатимиз ҳаётидаги ижобий ва салбий

жиҳатларини ҳам эътибордан қочирмаган ҳамда уларга муносабат билдиришни китобхонга ҳавола қилган жойлари ҳам мавжуд.

Абдулла Қодирийнинг романлари кўпроқ шиддат билан тараққий этадиган сюжетлар асосида яратилган (Қўшжонов, 1994: 132). Чунки миллатимиз учун энг зарур ва ривожлантиришимиз зарур бўлган жиҳат ҳам ана шудир. Бизнинг халқимиз анчайин оғир табиатли, маданиятли ва мулоҳазакор миллатдир. XX аср бошларида дунёдаги ўзгаришлар қарор қабул қилишда ҳам, бирор воқеага муносабат билдиришда ҳам шиддаткорликни талаб эта бошлади. Адиб ўз асарларида давр фарзанди сифатида миллатимиз учун зарур бўлган ана шу шиддаткорлик хислатининг сиёсий аҳамиятини ҳам очиб берган. Миллатимизнинг шундай хислатга эга бўлган мард ўзбек ўғлони, ҳурматли биринчи президентимиз Исом Каримов Ўзбекистонни мустақиллик сари бошлаб, давлатимиз мустақиллигига асос солдилар.

Хулоса сифатида шуни айтиш жоизки, Абдулла Қодирийнинг умрбоқий романлари халқимизнинг қалбидан чуқур жой эгаллади. Адиб яратган қаҳрамонлар ўзбек миллатига ғурур ва рағбат бахш этди. Халқимизнимустақил давлат қуришдек улуғ йўл сари етаклади, натижада бош ва улуғ мақсадимиз амалга ошди.

KAYNAKÇA

LAFASOV U., (2013), “Kora” suzi Abdulla Kodiriy talkinida. Şark maşvali jurnali, 1-son. 24-26-betlar. Toşkent.

MİRZAEV İ., (1977), Abdulla Kodiriyning ijodiy evolüciası. “Fan”, – 158 b., Toşkent.

SULTON İ., (1956), Özüvçi Abdulla Kodiriy hakida. “Kizil Uzbekiston” gazetasi, 28 oktabrı sonı, Toşkent.

ÇORİEVA Z.T., (2006) “Abdulla Kodiriyning “Utkan kunlar” romanidagi maktublarning lugaviy-mavnoviy va uslubiy hususiatlari” nomli dissertasiyasi avtoreferati. 23 b., Toşkent.

KAHRAMONOV A.A., (2000), “Mehrobdan çaön” romani poetikasi” nomzodlik dissertasiyasi avtoreferati., 26 b., Toşkent.

KODİRİY A., (2012), Utkan kunlar. “Şark” naşriöt-matbaa aksiyadorlik kompaniası Boş taşriyatı, 384 b., Toşkent.

KUŞJONOV M., (1994), “Uzbekning Uzligi” (“Kodiriyga armugon”). “Abdulla Kodiriy nomidagi halk merosi” naşriati, 134 b., Toşkent.